

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Мякота Є. В.

Стаття присвячена аналізу міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Автор на підставі аналізу існуючих точок зору, світової правоохоронної практики виказує особисте ставлення до означеного питання та надає конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в цьому напрямку.

Ключові слова: запобігання злочинам; легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; оперативно-розшукова діяльність; протидія.

Статья посвящена анализу международных стандартов в сфере предотвращения и противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем. Автор на основе анализа существующих точек зрения, мировой правоохранительной практики выражает личное отношение к данному вопросу и предоставляет конкретные предложения по совершенствованию действующего законодательства в этом направлении.

Ключевые слова: предупреждение преступлений; легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем; оперативно-розыскная деятельность; противодействие.

The article analyzes the international standards in the field of combating legalization (laundering) of proceeds from crime. The author based on an analysis of existing perspectives, global law enforcement practice expresses a personal relationship to definite questions and provide specific suggestions for improving the existing legislation in this area.

Keywords: crime prevention; legalization (laundering) of proceeds of crime; operatively-search activity; resistance.

Утворення транснаціональних злочинних організацій з відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, є загрозою національній безпеці будь-якої держави. При цьому даний процес відбувається набагато швидше, ніж процес правової й економічної інтеграції на державному рівні, оскільки злочинці не обмежені такими умовностями, як політична несумісність, відсутність необхідного правового регулювання, суверенітет держави тощо. Характер злочинної діяльності вимагає активної взаємодії з правоохоронними органами різних країн, про що свідчать міжнародно-правові нормативні акти.

На регіональному рівні боротьби зі злочинністю найбільших успіхів вдалось досягти в Європі. У межах Ради Європи було розроблено низку конвенцій, спрямованих на встановлення загальноєвропейських механізмів співпраці у сфері кримінального права та процесу. Зокрема, це Європейська конвенція про видачу правопорушників, 1957 р.; Європейська Конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах, 1959 р.; Європейська Конвенція про міжнародне визнання рішень у кримінальних

справах, 1970 р.; Європейська Конвенція про передачу процесу в кримінальних справах, 1972 р. тощо [3, 39].

Головним спонукальним мотивом, який підштовхнув уряди багатьох країн до об'єднання зусиль у боротьбі з міжнародною злочинністю майже сторіччя тому, була заклопотаність, викликана поширенням на всій планеті торгівлі опіумом. Напередодні Першої світової війни (у 1912 р.) була укладена міжнародна Конвенція в справах, пов'язаних з торгівлею цією наркотичною речовиною, а в 1931 р. вона була замінена новою Конвенцією, яка обмежувала й регулювала виробництво та розподіл у масштабі планети медикаментів, що містять наркотичні речовини [1, 136].

Після закінчення Другої світової війни ініціативу в боротьбі з поширенням наркотиків, а разом з нею і з відмиванням "брудних" грошей, узяла на себе Організація Об'єднаних Націй. Наріжним каменем, закладеним у фундамент міжнародного законодавства з цієї проблеми, прийнято вважати Єдину Конвенцію Об'єднаних Націй про одурманючі засоби 1961 р., згодом доповнену й змінену Протоколом 1972 р. Доповнення значно розширили перелік одурманюючих засобів, які підлягають забороні. До таких, поряд з опіумом і похідними від нього речовинами, були включені синтетичні одурманюючі речовини, а також вироби з кокаїну й індійських конопель. Однак триваюче зростання наркобізнесу, розширення його географічних кордонів, дедалі більш витончені й небезпечні форми цього злочинного бізнесу змусили Організацію Об'єднаних Націй знову повернутися до вирішення цієї проблеми. За пропозицією Венесуели, Генеральна Асамблея ООН у грудні 1984 р. у спеціально ухваленій Резолюції доручила Раді ООН невідкладно приступити до розробки проекту нової Конвенції. Через два роки, у 1986 р., Комісія з проблем боротьби з поширенням одурманюючих засобів ООН у ухваленій Резолюції виділила 14 елементів майбутнього проекту Конвенції.

Слід зазначити, що після напруженої й тривалої роботи, яка включає консультації з численними експертами, фахівцям-кримінологами, у 1988 р. проект був підготовлений в остаточному вигляді. У листопаді того ж року у Відні була скликана Конференція ООН з боротьби з нелегальним оборотом одурманюючих і психотропних речовин. Конференція завершилася одностороннім ухваленням тексту міжнародного договору, який відомий в усьому світі як Віденська Конвенція [1, 137].

Відразу ж після її підписання 106 державами вона одержала високу оцінку цілого ряду видатних державних і політичних діячів світу. Проте її офіційне набуття законної сили затяглося ще на два роки. Саме стільки часу пішло на те, щоб її ратифікували як мінімум 20 держав. Нині до цієї Конвенції приєдналася більшість держав планети. Важливо, що цей документ підписали й ратифікували країни, які здобули в усьому світі репутацію головних постачальників наркотичних речовин: Афганістан, Болівія, Індія, Іран, Колумбія, М'янма (Бірма), Марокко, Мексика, Непал, Пакистан та ін. Усі ці країни взяли на себе зобов'язання активно боротися з вироб-

ництвом, транспортуванням і торгівлею наркотиками й всіляко сприяти іншим державам і міжнародним організаціям у боротьбі з цим злом. Примітно, що сам термін “брудні гроші” в Конвенції 1988 р. не вживається. Таке поняття на той час ще не ввійшло в нормативну лексику, його відносили швидше до професійного жаргону. У ряді мов такого словосполучення ще не знали. Лише поступово воно стало проникати в різні мови, причому не тільки в дослівному перекладі, а й шляхом його переосмислення. Ось чому в різних мовах цей термін звучить по-різному [4, 24].

У тексті Конвенції “брудні гроші” позначені, як “майно, яке бере початок від злочину”, а склад цього злочину сформульовано так: “Обмін чи передача майна за умови поінформованості про те, що це майно походить від злочину чи злочинів, ...або в співучасті в такому злочині чи злочинах, скоєних з метою приховання чи маскуванню нелегального походження даного майна, а також надання будь-якої допомоги особам, які беруть участь у здійсненні згаданого злочину чи злочинів для того, щоб ці особи unikли карного переслідування за свої вчинки” [4, 24]. Таким чином, стаття 3 Конвенції вказує на те, що згадане майно не обов’язково повинно бути в грошовій формі. “Брудні гроші” - лише одна з модифікацій, один з видів існування майна, одержаного злочинним шляхом [2, 57].

Важливою, новаторською й дуже цінною рисою Конвенції стала її вимога, щоб злочини, пов’язані з відмиванням грошей, всі інші злочини, пов’язані з обігом наркотиків, розглядалися судами всіх держав-учасниць Конвенції з особливою старанністю. Так, у п’ятому параграфі статті 3 зазначалося: “Сторони підтверджують, що їхні суди й інші установи, які здійснюють функції судової влади, братимуть до уваги як обтяжуючі обставини... такі фактичні обставини, як: а) співучасть у здійсненні злочину організованою групою, до якої входить злочинець; б) співучасть злочинця в інших міжнародних організованих злочинних діях; в) співучасть злочинця в інших незаконних діях, пов’язаних із здійсненням злочинів; г) застосування злочинцем сили чи зброя; д) факт, що злочинець виконував функції публічної влади і злочин пов’язаний з виконанням ним посадових обов’язків; е) залучення до злочинної діяльності або використання неповнолітніх; ф) факт, що злочин здійснений у виправній установі, у системі освіти, у дитячих чи підліткових установах або в їхній безпосередній близькості чи в місцях, які використовуються учнями шкіл і студентами з метою освіти, занять спортом чи суспільною діяльністю; г) попередні обвинувальні вироки, особливо за подібні злочини, як за кордоном, так і в себе в країні - в обсязі, який передбачений вітчизняним законодавством” [5, 72].

Крім визнання відмивання грошей злочином, Віденська Конвенція містить ще одне важливе нововведення: вона вимагає введення в законодавчі акти країн-учасниць статей про екстрадицію (видачу) винних у здійсненні такого злочину, а також конфіскації майна злочинців. До моменту підписання й ратифікації Конвенції в Кримінальних кодексах більшості країн таких заходів у відношенні осіб, винних у вчиненні “відмивання” грошей передбачено не було [1, 137].

Вимога екстрадиції злочинців і конфіскації “брудних” грошей і іншого майна, набутого злочинним шляхом, викликала жваву полеміку в колах юристів різних країн. Справа в тому, що згідно з законодавством ряду країн особи, підозрювані в здійсненні злочинів у бюджетно-фінансовій галузі, взагалі не підлягали видачі. Таким

чином, у “відмивателів” грошей залишалася лазівка видавати себе у випадку викриття їхніх махінацій за цілком безвинних порушників правил фінансових операцій. Щоб позбавити їх подібного шансу, укладачі Віденської Конвенції в параграфі 10 тієї ж третьої статті ввели спеціальне положення, відповідно до якого “злочини, згадані в даній статті, не будуть визнаватися злочинами в бюджетній сфері, політичними злочинами або вчиненими з політичних спонукань за умови, що це не призводить до порушення Конституції й основних принципів вітчизняного законодавства” [6, 112]. У тому самому параграфі перелічені ознаки, за якими можна відрізнити відмивання грошей від правопорушень у фінансово-бюджетній сфері і політичних злочинів.

Важливе значення для реалізації принципів, закладених у Віденській Конвенції, мало й те, в яких термінах і якою мовою викладені основні її положення. Текст Конвенції не рекомендує, а зобов’язує учасників цієї міжнародної угоди пристосувати свої законодавчі акти до положень і вимог Конвенції. Негайно ж після ратифікації цього важливого документа законодавство Великої Британії й ряду інших країн було доповнене статтями, які за своїм змістом відповідали статті 3 Віденської Конвенції [5, 72]. Це відноситься також і до вимоги про конфіскацію майна, зброя злочину і спорядження, призначених для здійснення злочину. Про це прямо сказано в статті 5 Конвенції.

Важливість і новизна статті 5 виявляється ще й в особливому акценті, зробленому на тому, що вона вимагає від країн-учасниць Конвенції обов’язкової участі в міжнародному співробітництві з питань конфіскації незаконно набутого майна. Обов’язок такої взаємодії повинен бути зафіксованим у законодавчих актах країн, які підписали Конвенцію. Такий обов’язок Сторони повинні закріпити у своєму законодавстві в будь-якому випадку - і коли в законодавстві цієї країни вже є статті, які вимагають конфіскації “брудних” грошей, і коли таких статей там немає. Далі в Конвенції пропонується всім учасникам укласти між собою двосторонні угоди про міжнародне співробітництво в цій сфері.

Статті, які слідує за п’ятою статтею Віденської Конвенції, присвячені організації й самій процедурі міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі з відмиванням грошей. Стаття 7 перераховує цілий набір видів співробітництва і надання взаємної допомоги. Тут і зняття показань свідків, і пошуки доказів, передача зібраної документації, арешт і вилучення майна і грошей, огляд місця події та передача інформації, а також багато чого іншого. Ця ж стаття передбачає доступ до банківської документації, до звітності компаній і підприємств іноземних країн. Тут само на кожного учасника Конвенції накладається обов’язок ввести у своє законодавство правила чи розпорядження, які забезпечують доступ правоохоронним органам до банківської документації, незважаючи на прийняті закони про банківську таємницю, або змінити в цьому напрямі самі закони. Загалом зазначена стаття дуже докладно загощує увагу на деталях міжнародного співробітництва з цієї проблеми. Тут же сформульовані причини, за яких одна Сторона може відмовити в допомозі іншій Стороні. Мета такої деталізації - захистити інтереси Сторони, яка одержала іноземний запит про надання правової допомоги. Однак, незважаючи на докладний виклад деталей, які стосуються умов міжнародної взаємодопомоги, проблема співробітництва між правоохоронними органами різних

країн настільки складна, що не піддається вирішенню в рамках однієї міжнародної Конвенції. Тому держави - її учасниці укладають додаткові угоди з окремих питань [6, 115-116]. Міжнародна практика вже нараховує багато десятків таких договорів і угод.

Серйозним внеском у справу інтернаціоналізації боротьби з відмиванням грошей стали положення про видачу винних чи підозрюваних у здійсненні цього злочину, тобто положення про екстрадицію. Відповідно до міжнародного права екстрадиція означає видачу особи, звинуваченої в здійсненні злочину чи вже засудженої судом за його здійснення, з метою засудження чи приведення вироку в законну силу в країні, де здійснений цей злочин [1, 136]. Стаття 6 містить вимогу про те, що діяння, визнане злочинним за законодавством країни-учасниці Конвенції й оголошене злочином у статтях тієї ж Конвенції, повинно бути визнане злочином, за здійснення якого винний чи підозрюваний у ньому повинен підлягати екстрадиції за будь-яким договором про екстрадицію, якщо такий вже укладений між Сторонами. Таке зобов'язання учасники Віденської Конвенції прийняли стосовно звинувачуваних і підозрюваних у здійсненні тяжких злочинів, до яких вони віднесли й відмивання злочинного прибутку. Вже одне це положення було для того часу новаторським, надзвичайно важливим і сміливим підходом до організації міжнародного співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю. Учасники Конвенції гарантували, що положення про екстрадицію "відмивателів" грошей буде включено в тексти всіх угод, які будуть укладені між Сторонами з проблем міжнародного співробітництва. На думку видатних юристів, Віденська Конвенція 1988 року відіграла важливу роль у розвитку міжнародного права й стала серйозним внеском в організації інтернаціонального співробітництва в боротьбі з наркобізнесом і відмиванням грошей.

Інший важливий документ, який став основою міжнародного співробітництва в боротьбі з наднаціональною організованою злочинністю, - "Конвенція в справах про відмивання доходів, отриманих від здійснення злочину, їх виявлення, вилучення і конфіскацію", підписана в Страсбурзі 18 листопада 1990 року. Цей документ підготовлений Комітетом експертів Ради Європи і містить 44 статті, які мають обов'язковий характер для держав, які підписали і ратифікували цю Конвенцію. Фахівці з права розцінюють цей документ як найбільш повний перелік розпоряджень і правил, який охоплює всі етапи юридичної процедури - від початку розслідування до винесення вироку й конфіскації "брудних" грошей. У Преамбулі Конвенції прямо йдеться про те, що мета її полягає в позбавленні міжнародних злочинних угруповань їхнього злочинного здобутку й у створенні для досягнення цієї мети діючої системи міжнародного співробітництва. Зміст її багато в чому доповнює й розвиває положення, викладені у Віденській Конвенції ООН 1988 року, але разом з тим включає важливі, принципово відмінні від неї положення.

У першій статті Конвенції вводиться поняття "первинний злочин". Це правопорушення, яке стало причиною появи в злочинця "брудних" грошей чи іншого майна, названих у наступних статтях "доходом". Правомірність такої дефініції стає зрозумілою при вивченні параграфа 2 статті 6, де говориться про те, що відмивання грошей (доходу) необхідно визнати кримінально карним злочином, незалежно від того, чи підпадає первинний злочин під карну юрисдикцію Сторони-учасниці Конвенції, чи

ні. Це означає, що навіть у тому разі, якщо в цій країні за якийсь злочин (наприклад, за несплату податків у Голландії) не передбачене кримінальне покарання, то відмивання грошей, отриманих у результаті такого злочину, все одно повинно переслідуватися за внутрішнім законодавством країни, яка підписала Конвенцію. Дана країна зобов'язана внести у своє законодавство відповідні зміни. Правда, четвертий параграф тієї ж шостої статті дозволяє кожній Стороні в момент підписання документа або подачі на ратифікацію зробити заяву через декларацію на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи про те, що "первинними" злочинами ця держава буде визнавати тільки ті, котрі зазначені в поданій декларації.

Конвенція Ради Європи багато уваги приділяє організації розшуку злочинних доходів, їх ідентифікації, а також заходам, які призводять до конфіскації злочинних доходів у будь-якій формі. У четвертій статті перераховані заходи, які забезпечують доступ до банківських, фінансових і комерційних документів, а також роз'яснюється порядок моніторингу банківських рахунків, організація прослуховування телефонних переговорів, входження в комп'ютерні мережі й інші дії, необхідні для відстеження процедури відмивання "брудних" доходів як у межах однієї країни, так і за її межами. Ця угода, ратифікована більше ніж сотнею держав усього світу, залишається на сьогодні вичерпним документом, який слугує справі боротьби з відмиванням грошей. Як і Віденська Конвенція, вона відіграла важливу роль в удосконалюванні кримінального законодавства багатьох країн, орієнтуючи його на активізацію зусиль з боротьби з відмиванням грошей [2, 59].

Примітно, що пеналізація відмивання "брудних" грошей чи покарання за цей вид злочину стало вводиться в кримінальні кодекси різних країн з кінця 1980-х років. Піонерами в цій справі виступили США, Велика Британія, Німеччина. Серед законодавців різних країн не було єдності в сприйнятті цієї проблеми: одні тлумачили її дуже розширено, включаючи до складу поняття "брудні гроші" всі доходи, які виникають у тіньовій економіці, - від несплачених податків до винагород за нелегальну (неоподатковану) працю; інші продовжували й продовжують наполягати, що "пеналізація" повинно піддаватися лише відмивання грошей, здобутих від наркобізнесу, тероризму й деяких інших тяжких злочинів. Окрема (і дуже складна) частина цієї проблеми - кошти, необхідні для застосування в кредитно-фінансових установах з метою запобігання та припинення процедури відмивання грошей. Треба було розробити не тільки набір засобів для досягнення такої мети, а й норми адміністративного й кримінального права, які передбачають відповідальність посадових осіб за участь у відмиванні грошей чи за недотримання правил, спрямованих на припинення цієї процедури. Нині відмивання "брудних" грошей кваліфікується як кримінальний злочин у законодавствах цілого ряду країн, насамперед, у кримінальних кодексах США, Великої Британії, Німеччини, Франції, Швейцарії.

Можна, на наш погляд, з упевненістю вказати, що наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років міжнародними інституціями було прийнято низку нормативних актів міжнародного характеру, що визначали загальні рекомендації щодо боротьби з відмиванням грошей та їх легалізації. Основними документами в цьому питанні стали:

- Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р., яка отримала назву - Віденська конвен-

ція, що вперше дала визначення поняттю “відмивання грошей” у міжнародному праві;

- Декларація принципів Базельського комітету банківського нагляду 1988 року.

Основним міждержавним органом, що розробляє політику боротьби з легалізацією коштів, набутих злочинним шляхом, і сприяє її виконанню на національному й міжнародному рівні, є FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом). Утворена у 1989 році країнами “великої сімки”. Ця міжурядова організація розробляє, узагальнює та реалізує міжнародний досвід у боротьбі з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму.

Рекомендації FATF представляють вичерпну й послідовну систему заходів, які повинні бути імplementовані країнами з метою боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму, а також фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення. Країни мають різну структуру правової, адміністративної та операційної системи та різні фінансові системи, і тому всі не можуть вжити ідентичних заходів для боротьби з цими загрозами. Таким чином, Рекомендації FATF встановлюють міжнародні стандарти, які країни повинні імplementувати за рахунок заходів, адаптованих до конкретних обставин. Рекомендації FATF встановлюють основні заходи, які країни повинні вжити для: встановлення ризиків і розробки політики та координації дій на національному рівні; переслідування відмивання коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення; застосовувати запобіжні заходи для фінансового сектора та інших визначених секторів; установити повноваження й обов'язки компетентних органів (наприклад, слідчих, правоохоронних і наглядових органів) та інших інституційних заходів; підвищення прозорості та доступності інформації щодо бенефіціарної власності юридичних осіб та угод; а також сприяння міжнародному співробітництву [7]. Слід вказати, що оригінальні Сорок Рекомендацій FATF були розроблені в 1990 році як ініціатива по боротьбі з незаконним використанням фінансових систем особами, які відмивають кошти від продажу наркотиків.

Відповідно до мандату FATF розробляє стандарти та сприяє ефективній імplementації правових, регуляторних і оперативних заходів боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму й фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, та інших загроз цілісності фінансової системи. Спільно з іншими міжнародними зацікавленими сторонами FATF також здійснює діяльність щодо виявлення вразливості на національному рівні з метою захисту міжнародної фінансової системи від незаконного використання. Стандарти FATF містять власне Рекомендації та Пояснювальні записки до них разом з відповідними визначеннями в Глосарії. Заходи, викладені в Стандартах FATF, повинні впроваджуватися учасниками FATF та Регіональними групами за типом FATF, і їх імplementація ретельно оцінюється Взаємною оцінкою, Міжнародним валютним фондом і Світовим банком на основі спільної методології оцінки FATF. Не маючи статусу міжнародного правового акта, рекомендації FATF на практиці отримали загальне визнання як універсальні міжнародні стандарти у сфері протидії відмиванню доходів. Зокрема, у Резолюції Ради безпеки ООН 1617 (2005 р.), яка мала обов'язковий характер для всіх держав-членів ООН, міститься наполегливий заклик виконувати Сорок плюс дев'ять рекомендацій FATF.

Підсумовуючи викладене, вважаємо за доцільне зазначити, що діяльність України щодо імplementації міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволить: забезпечити відповідність національної системи фінансового моніторингу новим світовим стандартам у цій сфері; запобігти можливому застосуванню санкцій з боку міжнародних організацій; підтвердити принцип незворотності й послідовності у виконанні Україною своїх міжнародних зобов'язань; забезпечити нормальні умови для зовнішньоекономічної діяльності представників українського бізнесу; удосконалити механізм регулювання та нагляду за фінансовими посередниками в частині додержання ними вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації незаконних доходів і фінансуванню тероризму; зробити фінансову систему України прозорою й здатною протистояти відмиванню “брудних” грошей і можливості її використання для фінансування тероризму; зняти перепони в стимулюванні притоку інвестицій у національну економіку з боку розвинених країн.

Література

1. Албул С.В. Кримінально-правові аспекти протидії організованій злочинній діяльності / С.В. Албул // Актуальні проблеми протидії організованій злочинній діяльності: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса, 26 вересня 2014). - Одеса: ОДУВС, 2014. - С. 136-137.
2. Антипов В.І. Кримінально-правові аспекти виникнення, відмивання та легалізації тінювих капіталів / В.І. Антипов // Економічний Часопис-XXI. - № 5. - 2002: Матеріали інтерактив. семінару “Проблеми легалізації та відмивання грошей на внутрішньому і зовнішньому ринках” м. Київ, 24 квіт. 2002 р. - С. 56-60.
3. Бойко М. Запобігання та протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / М. Бойко // Вісник прокуратури. - 2006. - № 4. - С. 39.
4. Ващенко О.М. Співробітництво України з міжнародними організаціями у сфері протидії легалізації незаконних доходів // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: збірник тез доповідей Восьмої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених - Тернопіль: ТНЕУ. - Частина 1. - С. 24.
5. Глущенко О.О. Критерії вибору структури системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. // Стратегія формування відкритої господарської системи в Україні: матеріали міжнародної наукової студентсько-аспірантської конференції / Львівський національний університет імені Івана Франка. - Львів. - 2008. - С. 72.
6. Користін О.Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні: монографія. - Київ: Нац. ун-т внутр. справ. - К., 2007. - 448 с.
7. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей: Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 28.08.2001 р. за № 1124 // Офіційний Вісник України. - 2001. - № 35. - С. 1630.

*Мякота Є.В.,
здобувач кафедри економічної безпеки
Національної академії внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 12.12.2014*